

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ/CIVIL PROCEDURE/ГРАЖДАНСКИЙ ПРОЦЕСС

<https://doi.org/10.59546/18290744-2024.7-9-11>

ՀԱՅԱՐՓԻ ԶԱՐԳԱՐՅԱՆ
«Վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավոր,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու»

HAYARPI ZARGARYAN
Judge of the RA Appeal Anti-Corruption Court,
PhD in Law

АЙАРПИ ЗАРГАРЯН
Судья апелляционного антикоррупционного суда РА,
кандидат юридических наук

**ԱՊՕՐԻՆԻ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՑՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԲՈՒԱԳԱՆՁՄԱՆ
ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ԻՐԱՎԱՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

**SOME FEATURES ON
PROPERTY RELATIONS OF SPOUSES IN THE PROCEEDING FOR
CONFISCATION OF PROPERTY OF ILLEGAL ORIGIN**

**НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ
СУПРУГОВ В ПРОИЗВОДСТВЕ О КОНФИСКАЦИИ ИМУЩЕСТВА
НЕЗАКОННОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ**

Ներածություն

«Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքն¹ (այսուհետ՝ Օրենք) ուժի մեջ է մտել 23.05.2020 թվականին, և դրա կիրառման օրեցօր զարգացող դատական պրակտիկան վկայում է այն մասին, որ Օրենքի հատուկ կարգավորումներն ինքնատիպ

¹ Տե՛ս «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենք, ընդունվել է 16.04.2020 թվականին, ուժի մեջ է մտել 23.05.2020 թվականին, www.arlis.am պաշտոնական կայք:

դրսևորում են ստանում քաղաքացիական շրջանառության մեջ: Յուրաքանչյուր հակակոռուպցիոն քաղաքացիական գործի փաստական հանգամանքներով պայմանավորված դատարանն Օրենքի կիրառումն ապահովելու համար պետք է ելնի դրա ընդունման համար հիմք ծառայած միջազգային իրավական փաստաթղթերի տրամաբանությունից՝ հաշվի առնելով օրենսդրի կամքը, ինչպես նաև ապահովելով նոր ձևավորվող ինստիտուտի շարունակական զարգացումը և ամրապնդումը:

Այս առումով հարկ է փաստել, որ հայրենական իրավաբանական գրականությունն առկա է, իսկ Օրենքի կիրառման առանձնահատկություններին նվիրված դեռևս միակ գիտական աղբյուրը «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև» վերտառությամբ ձեռնարկն է², որը նվիրված է մինչհայցային վարույթում Օրենքի կիրառման առանձնահատկություններին:

Հետևաբար, հայրենական իրավագիտությունն ունի ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի ինչպես կիրառական, այնպես էլ տեսական ուսումնասիրության կարիք, և ինստիտուտի նոր լինելու, ինչպես նաև տեսական գրականության բացակայության հանգամանքներով է պայմանավորված այն իրողությունը, որ դատարանները յուրաքանչյուր հակակոռուպցիոն քաղաքացիական գործի շրջանակում իրականացնում են Օրենքի այս կամ այն դրույթի վերլուծություն և մեկնաբանություն, ինչը հնարավորություն է տալիս իրավաբանական հանրությանը ձեռք բերելու գիտելիքներ, տեղեկատվություն օրենսդրական կարգավորումների փաստացի կիրառման պրակտիկայի մասին, որն ինքնին կնպաստի անձի արդար դատաքննության իրավունքի լիիրավ կենսագործմանը:

Հետաքրքրական ենք համարում սույն հոդվածի շրջանակում անդրադառնալ Օրենքի և ՀՀ ընտանեկան օրենսդրության խաչաձևումներին՝ վեր հանելով ընդհանուր տնտեսություն վարելու և ամուսնության պետական գրանցման հիմնահարցերը՝ իրավական հետևյալ հարցադրման տեսքով.

արդյո՞ք ֆիզիկական անձի հետ ընդհանուր տնտեսություն վարելու փաստն արձանագրելու համար պարտադիր պայման է փվյալ անձի հետ գրանցված ամուսնության մեջ լինելը, թե ոչ:

Հիմնական հետազոտություն

Այսպես, ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Ճանաչվում է միայն քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման մարմիններում գրանցված ամուսնությունը»:

ՀՀ ընտանեկան օրենսդրությունը չի սահմանել «ընտանիք» հասկացությունը, ինչը որևէ այլ իրավական ակտով նույնպես վեր հանված չէ: ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը սահմանում է միայն մերձավոր ազգականների շրջանակը, այն է՝ մերձավոր ազգականներ են ուղիղ վերընթաց ու վայրընթաց ազգականների՝ ծնողների ու զավակների, պապի, տատի ու թոռների, ինչպես նաև հարազատ և համահայր կամ համամայր եղբայրների ու քույրերի, մորաքրոջ, հորաքրոջ, հորեղբոր և մորեղբոր զավակները (Հոդված 11):

Մինչդեռ հարկ է նշել, որ Օրենքն իր առանձնահատուկ կարգավորումներով անդրադարձել է ինչպես «ընտանիքի անդամ», այնպես էլ «մերձավոր ազգական» արտահայտություններին:

² Տե՛ս «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև», համահեղինակությամբ դատավորներ *Գ. Թորոսյանի, Հ. Զարգարյանի, Հ. Շահնազարյանի, իրավաբան-գիտնականներ Վ. Հովհաննիսյանի, Վ. Կասկոյի*, Երևան, 2023:

Այսպես, Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ և 10-րդ կետերի համաձայն՝ **մերձավոր** ազգական է ընտանիքի անդամը, չափահաս զավակը, ծնողը, քույրը, եղբայրը (այդ թվում՝ համահայրը կամ համամայրը), տատը, պապը, թոռները, հորեղբայրը, մորաքույրը, հորաքույրը, մորեղբայրը կամ նրանց ընտանիքի անդամները, անձի ամուսնու ծնողները, վերջիններիս համար՝ փեսան և հարսը:

Ընտանիքի անդամ է ամուսինը, անչափահաս զավակը, խնամակալության կամ հոգաբարձության տակ գտնվող անձը կամ ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում ոչ պակաս, քան մեկ տարվա ընթացքում 180 օր համատեղ բնակվող յուրաքանչյուր չափահաս անձը:

Հետևաբար, կարող ենք արձանագրել, որ կարևորելով Օրենքի իրավակարգավորումների կենսագործումը՝ օրենսդիրն Օրենքում է բացահայտել մերձավոր ազգականների և ընտանիքի անդամների շրջանակը:

Ընդ որում, եթե մերձավոր ազգականների շրջանակը Օրենքի և ՀՀ ընտանեկան օրենսդրության իմաստով որոշակիորեն համընկնում է (Օրենքը սահմանում է ավելի լայն շրջանակ՝ ընդգրկելով ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքով սահմանված անձանց), ապա հարկ է նկատել, որ «ընտանիքի անդամների» մասին ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքը որևէ նշում չի պարունակում, մինչդեռ գտնում ենք, որ Օրենքի ընդունումից հետո համապատասխան փոփոխությունների կատարումը ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում պարտադիր էր՝ հաշվի առնելով այն իրողությունը, որ ընտանեկան իրավահարաբերությունները կարգավորող հիմնական փաստաթուղթը ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքն է, ուստի տրամաբանական կլիներ նախևառաջ հենց այդ իրավական ակտում ամրագրել ընտանիքին, մերձավոր ազգականներին վերաբերող բոլոր հասկացությունների բովանդակությունը:

Այս առումով **առաջարկում ենք ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում կատարել լրացում՝ ամրագրելով «ընտանիքի անդամ» հասկացությունը՝ նույն ձևակերպմամբ, որն առկա է Օրենքում:**

Հատկանշական է, որ Օրենքը սահմանում է նաև «փոխկապակցված անձ» հասկացությունը, սահմանելով նրանց շրջանակը, այն է՝ Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետի համաձայն՝ **փոխկապակցված անձ է** անձի հետ փոխկապակցված իրավաբանական անձը, **մերձավոր ազգականը** կամ ցանկացած իրավաբանական կամ **Ֆիզիկական անձ, որի հետ փոխյալ անձը վարում է ընդհանուր տնտեսություն** կամ համատեղ ձեռնարկատիրական գործունեություն, կամ ցանկացած իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձ, որին տվյալ անձն անհատույց կամ փաստացի անհատույց կամ շուկայականից էականորեն ցածր գնով փոխանցել է գույք:

Ինչպես կարող ենք նկատել օրենսդրական կարգավորումից, փոխկապակցված անձանց շրջանակում ներառվում են նաև մերձավոր ազգականները, ինչը նշանակում է, որ սահմանումն ունի նաև ընտանեկան օրենսդրության իմաստով ամրագրման կարիք՝ ելնելով ոչ միայն այն իրողությունից, որ մերձավոր ազգականների միջև ընտանեկան և գույքային իրավահարաբերությունները կարգավորող ընդհանուր դրույթներն ամրագրված են ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում, այլև հաշվի առնելով հասկացության դիսպոզիցիայի բաղկացուցիչ տարր հանդիսացող «ընդհանուր տնտեսություն վարել» արտահայտությունը, որը բնորոշ է նախևառաջ ընտանիքի անդամներին:

Հիշյալ դրույթի իրավական վերլուծությունը վկայում է նաև այն մասին, որ փոխկապակցված անձ կարող է հանդիսանալ **ցանկացած ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ**: Ընդ որում, ֆիզիկական անձի պարագայում նա կարող է լինել ինչպես Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետով սահմանված **մերձավոր ազգականների ցանկի մեջ մտնող անձը**, այն-

պես էլ ցանկացած այլ ֆիզիկական անձ:

Անձանց փոխկապակցվածությունը հաստատված համարելու համար օրենսդիրը սահմանել է հետևյալ պայմանները, որոնցից թեկուզ մեկի առկայությունը բավարար է Օրենքի իմաստով անձանց փոխկապակցվածությունը «ճանաչելու» համար:

Այն է՝ **տվյալ անձի հետ՝**

- **ընդհանուր տնտեսություն վարելը,**
կամ

- համատեղ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելը,
կամ

- **տվյալ անձին** անհատույց կամ փաստացի անհատույց կամ շուկայականից էականորեն ցածր գնով գույք փոխանցելը:

Հետևաբար, վերոհիշյալ պայմաններից թեկուզ մեկի առկայությունը բավարար է անձանց փոխկապակցվածությունը հաստատված համարելու համար, և օրենսդիրը չի առաջադրել այլ լրացուցիչ պայմանների, ըստ այդմ՝ նաև այդ լրացուցիչ պայմանները հիմնավորող ապացույցների ներկայացման պարտադիրություն:

Հարկ ենք համարում նշել, որ պրակտիկայում հաճախ խնդիր է առաջանում համատեղ կամ ընդհանուր տնտեսություն վարելու փաստն արձանագրելու համար՝ ամուսինների միջև ամուսնության պետական գրանցման բացակայության պատճառով:

Ընդհանուր տնտեսություն վարելու իրավահարաբերություններն առհասարակ, և ընտանիքի անդամների միջև՝ մասնավորապես, հանդիսանում են գույքային իրավահարաբերություններ, ուստի դրանց էությունը և բովանդակությունը վեր հանելու համար պետք է անցում կատարել գույքային իրավահարաբերությունները սահմանող կարգավորումներին:

Այսպես, ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ամուսինների ընդհանուր համատեղ սեփականության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են Քաղաքացիական օրենսգրքով, ինչպես նաև ամուսինների միջև կնքված ամուսնական պայմանագրով»:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 189-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ «1. Երկու կամ ավելի անձանց սեփականության ներքո գտնվող գույքը նրանց է պատկանում ընդհանուր սեփականության իրավունքով:

2. Գույքը կարող է ընդհանուր սեփականությանը պատկանել սեփականության իրավունքում սեփականատերերից յուրաքանչյուրի բաժինը որոշելով (բաժնային սեփականություն) կամ առանց այդ բաժինները որոշելու (համատեղ սեփականություն)»:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ սահմանված իրավակարգավորման տառացի բովանդակությունը վկայում է այն մասին, որ գույքի՝ ընդհանուր սեփականություն հանդիսանալու համար **պարտադիր պայմանը երկու և ավելի անձանց սեփականության իրավունքով պատկանելն է**, և օրենսդիրը չի սահմանել այնպիսի պայման, ինչպիսին է, օրինակ, գրանցված ամուսնությունը:

Ավելորդ չէ նշել, որ ամուսինների միջև ծագած իրավունքները և պարտականությունները կարող են լինել ինչպես գույքային, այնպես էլ անձնական ոչ գույքային: Գույքային իրավահարաբերությունների համատեքստում կարևորվում է նաև ամուսինների կամ համատեղ բնակվող զուգընկերների կողմից համատեղ ընդհանուր տնտեսություն վարելը, ինչը նույնպես նրանց միջև ծավալվող գույքային իրավահարաբերություն է:

ՀՀ ընտանեկան օրենսդրությունը չի սահմանել նաև «**ընդհանուր տնտեսություն վարել**» արտահայտությունը, ինչը նույնպես, մեր համոզմամբ, վկայում է այն մասին, ՀՀ ընտանեկան

օրենսդրությունն ունի փոփոխությունների և լրացումների կարիք, քանի որ հասարակական հարաբերությունների ամենօրյա զարգացումները և առկա ու գործող այլ իրավական ակտերով ընտանեկան իրավահարաբերություններին ուղղակի առնչվող հասկացությունների և նոր լուծումների փաստացի առկայությունը պահանջում է համարժեք կարգավորումներ նաև ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում:

Կատարված ուսումնասիրությունները թույլ են տալիս արձանագրել, որ «ընդհանուր տնտեսություն վարել» արտահայտության բովանդակությունը բացահայտված չէ նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությամբ, սակայն համարժեք իրավական կարգավորումն առկա է «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի (փոխկապակցված անձինք) 4-րդ մասում, որը սահմանում է, որ «Սույն օրենքի և բանկային գործունեությունը կարգավորող այլ օրենքների, ինչպես նաև ֆինանսական խմբերի գործունեությունը կարգավորող օրենսդրության իմաստով *միևնույն ընտանիքի անդամ են համարվում ամուսինը, ինչպես նաև համարել ապրող կամ միևնույն տնտեսություն վարող հետևյալ անձինք՝ ծնողները, տատը, պապը, 18 տարին լրացած թոռը, 18 տարին լրացած զավակն ու նրա ամուսինը, 18 տարին լրացած քույրը, եղբայրն ու նրանց ամուսինները և 18 տարին լրացած նրանց զավակները, ամուսնու ծնողները, ամուսնու՝ 18 տարին լրացած զավակը:*

Անձինք համարվում են միևնույն տնտեսություն վարող, եթե նրանցից մեկի ֆինանսական վիճակի վատթարացումը հանգեցնում է կամ կարող է հանգեցնել մյուսի ֆինանսական վիճակի վատթարացման, կամ նրանցից մեկի եկամուտը կամ ֆինանսական այլ միջոցները օգտագործվում են կամ կարող են օգտագործվել համատեղ ծախսերի կամ մյուսի ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով:

Հիշյալ իրավական ձևակերպումներից բխում է, որ ֆինանսական, հետևաբար նաև՝ գույքային իմաստով օրենսդիրը միևնույն կամ համատեղ տնտեսություն վարող է համարում այն անձանց, որոնցից մեկի ֆինանսական վիճակի վատթարացումը հանգեցնում կամ կարող է հանգեցնել մյուսի ֆինանսական վիճակի վատթարացման, կամ նրանցից մեկի եկամուտը կամ ֆինանսական այլ միջոցները օգտագործվում են կամ կարող են օգտագործվել համատեղ ծախսերի կամ մյուսի ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով:

Նշված դրույթից ուղղակի բխում է, որ միևնույն կամ համատեղ տնտեսություն կարող են վարել ինչպես ամուսինները, այնպես էլ ծնողները, տատը, պապը, 18 տարին լրացած թոռը, 18 տարին լրացած զավակն ու նրա ամուսինը, 18 տարին լրացած քույրը, եղբայրն ու նրանց ամուսինները և 18 տարին լրացած նրանց զավակները, ամուսնու ծնողները, ամուսնու՝ 18 տարին լրացած զավակը:

Հետևաբար, անձանց նշված շրջանակը ավելի *նեղ* է, քան Օրենքի իմաստով ընտանիքի անդամների կազմը (քանի որ Օրենքի իմաստով ընտանիքի անդամների կազմի մեջ կարող է ներառվել ցանկացած անձ, ով ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում ոչ պակաս, քան մեկ տարվա ընթացքում 180 օր համատեղ բնակվել է անձի հետ), և փաստորեն, *մասամբ համապատասխանում է մերձավոր ազգականների հասկացությանը* (ներառելով ընտանիքի սահմանված 18 տարին լրացած անդամներին և բաց թողնելով հորեղբորը, մորաքրոջը, հորաքրոջը, մորեղբորը կամ նրանց ընտանիքի անդամներին):

Համադրելով Օրենքի, ինչպես նաև ներպետական իրավական հիշյալ ակտերով սահմանված հասկացությունների բովանդակությունը՝ կարող ենք կատարել եզրահանգում առ այն, որ համատեղ տնտեսություն կարող են վարել ոչ միայն ամուսինները, այլև ցանկացած ֆիզիկական անձինք, որոնցից մեկի ֆինանսական վիճակի վատթարացումը հանգեցնում է կամ կարող է հանգեցնել մյուսի ֆինանսական վիճակի վատթարացմանը, կամ նրանցից մեկի

եկամուտը կամ ֆինանսական այլ միջոցները օգտագործվում են կամ կարող են օգտագործվել համատեղ ծախսերի կամ մյուսի ծախսերի ֆինանսավորման նպատակով:

Համատեղ տնտեսություն վարելը, որպես կանոն, ենթադրում է համատեղ բնակություն, կենցաղավարում, և կարող է արտահայտվել բազմաթիվ եղանակներով (օրինակ՝ համատեղ գնումներ կատարելով, բնակարանի վերանորոգմամբ, համատեղ հանգստի մեկնելով, կոմունալ ծախսերը հոգալով և այլն):

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի համաձայն՝ «1. Ամուսնությունը գրանցվում է քաղաքացիական կացության ակտերի պետական գրանցում կատարող մարմիններում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

2. Ամուսինների իրավունքներն ու պարտականությունները ծագում են ամուսնության պետական գրանցման պահից»:

Վերոհիշյալ իրավական նորմը վկայում է այն մասին, որ Հայաստանի Հանրապետությունը ճանաչում է միայն գրանցված ամուսնությունը: Սակայն հարկ է փաստել, որ ամուսնության պետական գրանցման պահանջը պետության կողմից ամուսնական հարաբերություններից բխող գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքների իրավական պաշտպանության հնարավորություն ստեղծելու և համապատասխանաբար՝ պետությունից իրավական պաշտպանություն հայցելու և ստանալու իրավունքի երաշխիքն է (օրինակ՝ ամուսնու մահվան դեպքում կենդանի մնացած ամուսնու ժառանգման իրավունքը, կամ ամուսնալուծության համար դատական կարգով հայց ներկայացնելու իրավունքը և այլն):

Մինչդեռ, Օրենքի իմաստով պետության կողմից նման անձանց դեմ իր իրավունքների իրացման և գույքային շահերի պաշտպանության համար էական նշանակություն չունի ենթադրյալ պարտապանների միջև ձևավորված իրավահարաբերության՝ օրենքով սահմանված կարգով գրանցումը (ամրագրումը):

Հետևաբար, կարող ենք կատարել ընդհանուր եզրահանգում այն մասին, որ համատեղ կամ ընդհանուր տնտեսություն կարող են վարել ցանկացած ֆիզիկական անձինք, որոնք ունեն կենցաղի և ֆինանսի ընդհանրություն՝ փոխկապակցվածություն, և ընդհանուր տնտեսություն վարելու փաստն արձանագրելու համար պարտադիր չէ ընտանիքի անդամների՝ ամուսինների միջև ամուսնության պետական գրանցման փաստի առկայությունը:

Մեր դիրքորոշման ամրապնդմանն է ծառայում նաև այն իրողությունը, որ միջազգային իրավունքում «ընտանեկան կյանք» հասկացությունն այժմ ավելի լայն է մեկնաբանվում, քան ամուսնությունը:

Այս հարցի կապակցությամբ հարկ է մեջբերել Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ նաև Կոնվենցիա) 8-րդ հոդվածը, ըստ որի՝ «1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախատեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

Վերլուծելով «**ընտանեկան կյանք**» հասկացությունը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ նաև ՄԻԵԴ) նշել է, որ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով ընտանեկան կյանքի հասկացությունը չի ներառում միայն ամուսնության վրա հիմնված հարաբերու-

թյունները և կարող է ներառել այլ **de facto** «ընտանեկան» կապեր, երբ արտասամուսնական կապերի մեջ գտնվող անձինք միասին են ապրում³: Մասնավորապես, այն դեպքում, երբ հանգամանքները դա թույլատրում են, «ընտանեկան կյանքը» պետք է տարածվի նաև այն հնարավոր փոխհարաբերությունների վրա, որոնք կարող են զարգանալ արտասամուսնական կապերից ծնված երեխայի և կենսաբանական հոր միջև: Այս գործերում անձնական սերտ կապերի գոյության մասին վկայող վերաբերելի գործոնները ներառում են կենսաբանական ծնողների փոխհարաբերությունների բնույթը ու մինչ երեխայի ծնունդը և ծննդից հետո հոր՝ երեխայի նկատմամբ ցուցաբերած հետաքրքրվածությունը և նվիրվածությունը⁴:

Այսպիսի կապերը կարող են հաշվի առնվել «անձնական կյանքի» շրջանակներում⁵: Իրենց սեփական ընտանիքը դեռ չհիմնած երիտասարդների վերաբերյալ մի շարք գործերով, ՄԻԵԴ-ն ընդունել է, որ իրենց ծնողների և մերձավոր ընտանիքի այլ անդամների հետ նրանց հարաբերությունները նույնպես համարվում են «ընտանեկան կյանք»⁶:

Դատարանը կարող է ճանաչել «ընտանեկան կյանքի» *de facto* առկայություն խնամակալ ծնողների և իրենց հետ ապրող երեխայի միջև՝ հաշվի առնելով միմյանց հետ անցկացրած ժամանակը, հարաբերությունների որակը և ծնողի դերը երեխայի կյանքում⁷:

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածում նշված «**ընտանիք**» **հասկացությունը չի սահմանափակվում միայն ամուսնության վրա հիմնված հարաբերություններով և կարող է ներառել այլ *de facto* ընտանեկան կապեր, որպեսզի կողմերն առանց ամուսնանալու ապրում են միասին**⁸:

Նույնիսկ համատեղ բնակության բացակայության դեպքում հնարավոր է լինեն այլ կապեր, որոնք ընտանեկան կյանքի համար բավարար կլինեն⁹:

Ազգային օրենսդրությանը չհամապատասխանող ամուսնությունները ընտանեկան կյանքի համար խոչընդոտ չեն ներկայացնում¹⁰: Այն զույգը, որն ամուսնացել է զուտ կրոնական ամուսնությամբ, որը ներպետական իրավունքով որպես իրավաբանական փաստ չի ճանաչվում, կարող է դիտարկվել 8-րդ հոդվածի իմաստով «ընտանեկան կյանքի» շրջանակում: Սակայն, 8-րդ հոդվածին չի կարող տրվել այնպիսի մեկնաբանություն, որի արդյունքում պետությունը, օրինակ՝ ժառանգության իրավունքների և կենսաթոշակների դեպքերում կկրի

³ Տե՛ս **Պինին և ուրիշները ընդդեմ Ռումինիայի** գործը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 22.06.2004 թվականի որոշում, §143, 146:

⁴ Տե՛ս **Նիլունդն ընդդեմ Ֆինլանդիայի** գործը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 29.06.1999 թվականի որոշումը, ինչպես նաև **Նեկվեդազիուն ընդդեմ Գերմանիայի** գործը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 19.06.2003 թվականի որոշումը, ինչպես նաև **L. ընդդեմ Նիդերլանդների**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 01.06.2004 թվականի որոշումը, § 36, ինչպես նաև **Anayo** ընդդեմ Գերմանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 21.12.2010 թվականի որոշումը, § 57:

⁵ Տե՛ս **Սլիվենկոն ընդդեմ Լատվիայի**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 09.10.2003 թվականի որոշում, § 97:

⁶ Տե՛ս **Մասյոմն ընդդեմ Ավստրիայի**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 23.06.2008 թվականի որոշում, § 62:

⁷ Տե՛ս **Սորեպին և Բենեդեպին ընդդեմ Իտալիայի**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 27.04.2010 թվականի որոշում, § 48-52:

⁸ Տե՛ս **Ջոնսոնը և ուրիշները ընդդեմ Իռլանդիայի**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 05.03.1985 թվականի որոշում, § 56, ինչպես նաև Վան դեր Հեյդեն ընդդեմ Նիդերլանդների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 03.04.2012 թվականի որոշում, § 50:

⁹ Տե՛ս **Քրունը և ուրիշները ընդդեմ Նիդերլանդների**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 27.10.1994 թվականի որոշում, § 30:

¹⁰ Տե՛ս **Աբդուլազիզը, Քաբալեյը և Բալկանդալին ընդդեմ Միացյալ Թագավորությունների**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 28.05.1985 թվականի որոշում, § 63:

կրոնական ամուսնությունը ճանաչելու պարտականություն¹¹:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վերոհիշյալ նախադեպային դիրքորոշումները վկայում են այն մասին, որ «ընտանիք» հասկացությունը ենթակա է լայն մեկնաբանության, և այն դեպքում, երբ խոսքը վերաբերում է ընդհանուր տնտեսություն վարելու պայմաններում իրական, փաստացի ընտանեկան կապերը վեր հանելուն, դատարանը չպետք է սահմանափակվի միայն ամուսնության պետական գրանցման փաստի առկայությամբ, այլ պետք է գնահատման առարկա դարձնի ուշադրության արժանի այլ հանգամանքներ, ինչպիսիք են փաստացի համատեղ բնակվելը, կենցաղավարելը, որպես ամուսիններ այլ անձանց ներկայանալը, երեխա ունենալը (այդ թվում՝ որդեգրման, վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների միջոցով) և այլն:

Հիշյալ իրավական դիրքորոշումները կիրառելով Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով սահմանված՝ «ընդհանուր տնտեսություն վարել» հասկացության նկատմամբ՝ գտնում ենք, որ այդ պայմանի առկայությունը հաստատված համարելու համար բավարար է անձանց կողմից համատեղ կենցաղավարումը կամ ֆինանսական միջոցների տնօրինումը կամ երրորդ անձանց առջև որպես զուգընկերներ՝ «ընտանիք» հանգես գալը կամ համատեղ երեխա ունենալը:

Եզրակացություն

Վերոհիշյալ վերլուծությունների ամփոփմամբ կարող ենք կատարել եզրահանգում առ այն, որ Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետի իմաստով **«ընդհանուր տնտեսություն վարելու» փաստական հիմքի առկայությունը հաստատված համարելու համար պարտադիր պայման չէ տնտեսություն վարող զուգընկերների ամուսնության պետական գրանցումը**, այլ պետք է պարզել այն հանգամանքը, թե վերջիններս փաստացի համատեղ տնտեսվարել են, թե ոչ՝ լայն մեկնաբանելով «ընտանիք» հասկացությունը՝ հաշվի առնելով Օրենքով փոխկապակցվածության համար էական՝ ընդհանուր տնտեսություն վարելու հատուկ կարգավորումը և դրա նշանակությունը:

Այս առումով գտնում ենք, որ ուսումնասիրվող սուբյեկտի՝ փոխկապակցված անձի հետ համատեղ տնտեսություն վարելու վերաբերյալ Իրավասու մարմնի¹² մոտ ողջամիտ կասկած կարող են հարուցել մի շարք փաստեր, այն է, օրինակ, փոխկապակցված անձի հետ համատեղ զավակ ունենալու, հայտարարագրում արտացոլված տեղեկությունը՝ որպես համատեղ բնակվող անձի և նրա հետ ունեցած փաստացի կապի բնույթի վերաբերյալ, 180 օր և ավելի¹³ համատեղ կենցաղավարման մասին ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ թույլատրելի և վերաբերելի ցանկացած ապացույց:

Ամփոփելով վերոհիշյալ իրավական վերլուծությունները և դիտարկումները՝ կարող ենք հանգել ընդհանուր հետևության առ այն, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթում ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի մի շարք կարգավորումներ կարող են առանձնա-

¹¹ Տե՛ս **Շերիֆ Յադիյն ընդդեմ Թուրքիայի**, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 02.11.2010 թվականի որոշում, § 97, 98, 102:

¹² «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետի համաձայն՝ Իրավասու մարմին է հանդիսանում Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազության պատասխանատու ստորաբաժանումը:

¹³ Նման մոտեցումը բխում է Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետից, ինչպես նաև «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի 10-րդ մասից, համաձայն որի՝ համատեղ բնակվող է համարվում պաշտոնն ստանձնելու կամ դադարեցնելու օրվան նախորդող կամ հայտարարագրման տարվա ընթացքում 183 և ավելի օր հայտարարատուի հետ բնակվող անձը:

հատուկ փոխակերպումներ ստանալ՝ հաշվի առնելով Օրենքի յուրահատկությունը: Մինչույն ժամանակ, ընտանեկան իրավահարաբերությունների՝ պետության և հասարակության ամրապնդման և կայունության ապահովման տեսանկյունից կարևորությունը թույլ չի տալիս անտարբեր մնալ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի ոչ ճկուն և արդի իրավակիրառ պրակտիկային ոչ համահունչ լինելու իրողության հանդեպ. որքան էլ տարաբնույթ լինեն իրավաբանական հանրության մոտեցումները զարգացող հասարակության «ընտանիքի» մոդելի վերաբերյալ, անհերքելի է Օրենքի և ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի մի շարք դրույթների անհամապատասխանությունը և օրենսդրական բացերի առկայությունը, ինչն օրհասական է դարձնում ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում համահունչ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու անհրաժեշտությունը: Գտնում ենք, որ մեր կողմից ներկայացված, ինչպես նաև այլ գիտական ու պրակտիկ իրավունքի աղբյուրներում քննարկվող հիմնախնդիրները, առաջարկվող լուծումները և դիտարկումները կնպաստեն առաջիկայում օրենսդրական փոփոխությունների կատարմանը:

Ամփոփագիր: Հեղինակի կողմից աշխատանքում քննարկման առարկա են դարձել հայրենական դատավարագիտության մեջ ներդրված նոր ինստիտուտներից ապօրինի ծագում ունեցող գույքը բռնագանձման վարույթի որոշ հիմնահարցեր, շեշտադրում կատարելով՝ դրա շրջանակներում ընդհանուր տնտեսություն վարելու փաստն արձանագրելու համար ամուսնության պետական գրանցման պարտադիրության հիմնախնդիրին:

Հեղինակն անդրադարձել է «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենքի իմաստով ընտանիքի անդամների, փոխկապակցված անձանց սահմանումների՝ առաջարկելով ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում կատարել համարժեք փոփոխություններ: Այս վերլուծել է օրենքի իմաստով փոխկապակցված անձանց ներկայացվող պարտադիր վավերապայմաններից ընդհանուր տնտեսություն վարելու չափանիշը՝ կրկին արձանագրելով ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում համարժեք սահմանումների բացակայությունը:

Օրենսդրական կարգավորումների, ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների համադրված վերլուծության արդյունքում հեղինակը հանգել է այն եզրակացության, որ «ընդհանուր տնտեսություն վարելու» փաստական հիմքի առկայությունը հաստատված համարելու համար պարտադիր պայման չէ տնտեսություն վարող զուգընկերների ամուսնության պետական գրանցումը, այլ պետք է պարզել այն հանգամանքը, թե վերջիններս փաստացի համատեղ տնտեսվարել են, թե՛ ոչ՝ լայն մեկնաբանելով «ընտանիք» հասկացությունը՝ հաշվի առնելով օրենքով փոխկապակցվածության համար էական՝ ընդհանուր տնտեսություն վարելու հատուկ կարգավորումը և դրա նշանակությունը:

Annotation. The subject of the author’s discussion was some issues of confiscation of property of illegal origin, as a new institution introduced into domestic judicial practice, focusing on the issue of mandatory state registration of marriage in order to confirm the fact of joint household management.

The author referred to the definitions of family members and persons associated with them in the sense of the RA Law “On Confiscation of Property of Illegal Origin”, proposing to make similar changes to the RA Family Code. Then she analyzed the criterion of joint household management from the mandatory valid conditions presented by affiliated persons within the meaning of the law, again noting the absence of equivalent definitions in the RA Family Code.

As a result of a comprehensive analysis of legislative norms, as well as provisions expressed in the case law of the European Court of Human Rights, the author came to the conclusion that in order to consider the existence of factual grounds for “running a joint household”, state registration of the marriage of partners running the household is not a mandatory, but it is necessary to find out whether the partners actually managed the household jointly or not, interpreting the concept of “family” in a broad sense, taking into account the special regulation of running a joint household and its significance, which is essential for legal relations.

Аннотация. Предметом обсуждения автора стали некоторые вопросы конфискации имущества незаконного происхождения, как нового института, введенного в отечественную судебную практику. Автор акцентировал внимание на вопросе об обязательной государственной регистрации брака с целью подтверждения факта ведения совместного хозяйства.

Автор ссылается на определения членов семьи и связанных с ними лиц на закон РА «О конфискации имущества, имеющего незаконное происхождение», предложив внести аналогичные изменения в Семейный кодекс РА. Затем автор проанализировал критерии ведения общего хозяйства из обязательных действительных условий, предъявляемых аффилированным лицам согласно указанному закону, вновь отметив отсутствие эквивалентных определений в Семейном кодексе РА.

В результате комплексного анализа законодательных норм, а также положений, отраженных в прецедентной практике Европейского суда по правам человека, автор пришел к выводу, что для рассмотрения наличия фактических оснований для «ведения совместного хозяйства», государственная регистрация брака партнеров, ведущих совместное хозяйство, не является обязательным условием, но необходимо выяснить, действительно ли партнеры совместно управляли хозяйством, воспринимая понятие «семья» в широком смысле и принимая во внимание специальное регулирование ведения совместного хозяйства и его значение, играющее существенную роль в вопросе урегулирования правоотношений.

Բանալի բառեր - ապօրինի ծագում, ընդհանուր տնտեսություն, գրանցված ամուսնություն, ընտանիք, մերձավոր ազգական, փոխկապակցված անձ, ֆինանսական վիճակ, համատեղ ծախս, «ընտանեկան» կապեր, գույքընկերներ:

Keywords: *Illegal origin, joint household, registered marriage, family, close relative, affiliated person, financial status, joint expenses, “family” ties, partners.*

Ключевые слова: *незаконное происхождение, совместное хозяйство, зарегистрированный брак, семья, ближайшие родственники, аффилированное лицо, финансовое положение, совместные расходы, «семейные» связи, партнеры.*

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» ՀՀ օրենք, ընդունվել է 16.04.2020 թվականին, ուժի մեջ է մտել 23.05.2020 թվականին, www.arlis.am պաշտոնական կայք:
2. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթը որպես քաղաքացիական դատավարության տարրերակված ձև», համահեղինակությամբ դատավորներ Գ. Թորոսյանի, Հ. Զարգարյանի, Հ. Շահնազարյանի, իրավաբան-գիտնականներ Վ. Հովհաննիսյանի, Վ. Կասկոյի, Երևան, 2023:
3. Պինին և ուրիշները ընդդեմ Ռումինիայի գործը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 22.06.2004 թվականի որոշում, §143, 146:
4. Նիլունդն ընդդեմ Ֆինլանդիայի գործը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 29.06.1999 թվականի որոշումը:
5. Նեկվեդացիուսն ընդդեմ Գերմանիայի գործը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 19.06.2003 թվականի որոշումը:
6. L. ընդդեմ Նիդերլանդների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 01.06.2004 թվականի որոշումը, § 36:
7. Անայոն ընդդեմ Գերմանիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 21.12.2010 թվականի որոշումը, § 57:
8. Սլիվենկոն ընդդեմ Լատվիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 09.10.2003 թվականի

որոշում, § 97:

9. Մալուֆն ընդդեմ Ավստրիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 23.06.2008 թվականի որոշում, § 62:

10. Մորետին և Բենեդետին ընդդեմ Իտալիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 27.04.2010 թվականի որոշում, § 48-52:

11. Ջոնսոնը և ուրիշները ընդդեմ Իռլանդիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 05.03.1985 թվականի որոշում, § 56:

12. Վան դեր Հեյջդեն ընդդեմ Նիդերլանդների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 03.04.2012 թվականի որոշում, § 50:

13. Քրունը և ուրիշները ընդդեմ Նիդերլանդների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 27.10.1994 թվականի որոշում, § 30:

14. Աբդուլազիզը, Քաբալեյը և Բալկանդալին ընդդեմ Միացյալ Թագավորությունների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 28.05.1985 թվականի որոշում, § 63:

15. Շերիֆ Յաղիտն ընդդեմ Թուրքիայի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 02.11.2010 թվականի որոշում, § 97, 98, 102:

Զարգարյան Հ. - ՀՀ վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավոր, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, էլիասցե՝ hayarpiz@mail.ru:

Ներկայացվել է խմբագրություն 05.08.2024 թ., տրվել է գրախոսության 05.08.2024 թ., երաշխավորվել է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի պրոֆեսոր, ի.գ.դ., պրոֆեսոր Վ. Հովհաննիսյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 18.11.2024 թ.: